

Motion till riksdagen

1988/89:A281

av Börje Hörnlund m.fl. (c)

Arbetshandikappades rätt till arbete

Inledning

Allmänt kännetecknas den svenska arbetsmarknaden av en ökande sysselsättning och minskad arbetslöshet. Samtidigt är andelen förvärvsarbetande bland handikappade betydligt lägre än bland övriga befolkningen. Det har sin orsak bl a i problem och brister i arbetslivet, vars organisation och krav inte motsvarar den enskilda människans möjligheter. Detta visar också den fortsatta ökningen av antalet förtidspensionärer, de ökande sjuktalen och den stora andelen sökande arbetshandikappade vid arbetsförmedlingarna.

Den registrerade arbetslösheten bland handikappade i Sverige är nu högre än någonsin under efterkrigstiden.

I slutet av år 1987 var antalet arbetssökande handikappade drygt 35 000, en ökning med över 5 000 sedan samma tid 1986. Antalet kvarstående sökanden, d v s personer som inte kunnat få arbete, var i slutet av 1987 drygt 30 000, medan jämförbart antal samma tid 1986 var drygt 26 000.

Under andra kvartalet 1988 kvarstod i genomsnitt 29 000 arbetshandikappade som arbetssökande vid arbetsförmedlingarna vid månadens slut, vilket är en ökning med 2000 personer jämfört med samma tid 1987. Av dessa kvarstående sökande bedömde arbetsförmedlingarna att ca 6 900 var aktuella för omedelbar placering i arbete.

Dessutom tillkommer nya grupper sökanden. Dit hör bl a ett stort antal människor som nu flyttar ut från de, enligt samhällets intentioner, avvecklade institutionerna för psykiatri och omsorger, och som ställer berättigade krav på arbete efter förmåga.

Samtidigt fortsätter antalet förtidspensionärer att öka. Ett stort antal av dessa kan hänföras till arbetsmarknadsskäl, d v s den pensionerade skulle kunna ha ett arbete om det kunde erbjudas ett som passade.

Utvecklingen på arbetsmarknaden med å ena sidan en konstant brist på arbetskraft inom vissa områden och å andra sidan ökade krav på flexibilitet, utbildning m m bidrar också till att fler handikappade riskerar att slås ut eller utestängas från arbetsmarknaden.

En försämring har således inträffat för arbetshandikappade på den svenska arbetsmarknaden, samtidigt som regeringen med hänvisning till det allmänna sysselsättningsläget målar upp bilden av en utomordentligt god arbetsmarknadssituation.

Samtidigt som denna för handikappade oacceptabla situation råder, har regeringen föreslagit färre sysselsättningsstillfällen för handikappade i form

av exempelvis lönebidragsanställningar och möjligheter till arbete i Samhall och i övrig skyddad verksamhet, jämfört med 1986/87 års budgetproposition.

Mot. 1988/89
A281

Centerns syn

I en partimotion om handikappolitiken har vi från centerpartiets sida presenterat förslag till insatser för att stärka de handikappades ställning i samhället. I föreliggande kommittémotion tar vi upp de arbetshandikappades villkor.

Centerns uppfattning är att alla har rätt till den sociala trygghet ett arbete innebär. Detta gäller självklart såväl handikappade som icke handikappade. Målsättningen är att alla människor så långt det är möjligt skall beredas arbete inom det ordinarie arbetslivet.

Situationen på arbetsmarknaden för de arbetshandikappade är således, trots den rådande högkonjunkturen, sådan att det krävs fortsatta och intensifierade insatser för de arbetshandikappade.

Sådana insatser bör först och främst ske i det ordinarie arbetslivet med eller utan stöd i form av lönebidrag, arbetsbiträden, hjälpmedel till skilda grupper med olika arbetshandikappetc. När det inte är tillräckligt krävs speciella resurser.

Samhällsekonomisk studie

Samhällets ekonomiska insatser för arbetshandikappade – stat, kommuner och landsting – är minst 15 miljarder kr under innevarande budgetår i form av pensioner, lönebidrag, utbildning och social verksamhet för arbetshandikappade. Därtill kommer statsbidrag till Samhall med drygt 3,4 miljarder (1987/88).

Om arbetshandikappade inte erhåller arbete kommer stora kostnader på ett flertal olika konton i statsbudgeten. Kostnader som inte analyseras och debatteras och som inte är utsatta för hårdhänta budgetmanglingar. Som exempel kan nämnas att inom sjukförsäkringen är kostnaden nära nog densamma som lönekostnaden och inom pensionssystemet är den 65 % av lönekostnaden.

Samtidigt som samhällets kostnader ökar är det en mänsklig tragedi att vilja arbeta men inte kunna erhålla anställning. Enligt vår mening är det en självklarhet att arbetshandikappade kan göra väsentliga insatser för vårt samhälles utveckling om man kan beredas plats på den reguljära arbetsmarknaden eller i annat arbete.

Mot denna bakgrund bör riksdagen hos regeringen hemställa om en samhällsekonomisk studie i syfte att analysera de samhällsekonomiska konsekvenserna av om alla arbetshandikappade som vill ha arbete också skall erhålla arbete på den öppna marknaden eller inom den skyddade sektorn. Vår uppfattning är att de samhällsekonomiska effekterna i form av minskat behov av pensionering och minskad belastning på sjukförsäkringssystemet genom att alla får arbete är positiva.

Samhall

Med företagsgruppen Samhall har statsmakterna skapat ett instrument för att bereda arbete åt arbetshandikappade där behoven finns. Samhalls utveckling från tillkomsten 1979/80 till 1987 kännetecknas av ett ökande antal sysselsatta arbetshandikappade till en minskande kostnad per arbetstillfälle. F n arbetar ca 28 500 arbetshandikappade i Samhalls 350 produktionsenheter över hela landet. Det är 8 000 fler än vid företagsgruppens tillkomst för sju år sedan. Samtidigt visar en rapport från riksrevisionsverket på att de sammanlagda statsfinansiella besparingarna under verksamhetsåret 1985/86 uppgick till drygt 600 milj kr, jämfört med startåret.

Företagsgruppen har för egen del presenterat underlag som visar att en nyanställning inom Samhall innebär en samhällsekonomisk vinst på omkring 20 000 kr (1987).

Samhall har i sin anslagsframställning för 1988/89 redovisat kommersiella möjligheter och kapacitet att skapa ytterligare 1 000 arbetstillfällen för arbetshandikappade. Marginalkostnaden för dessa arbetstillfällen beräknas till ca 80 procent av lönekostnaderna för de arbetshandikappade anställda, vilket 1989/90 motsvarar ca 85 000 kr per arbetstillfälle.

Ett arbete inom Samhall är för många människor enda alternativet till en förtidspension. Ur samhällsekonomisk synvinkel är ett arbete i Samhall mera förmånligt än en förtidspensionering. Att det också är att föredra ur allmänmänniskt perspektiv behöver inte ens sägas. Det är också angeläget att den resurs som Samhallsgruppen utgör tas tillvara på ett sådant sätt att företagsgruppens kompetens främst kommer de mest utsatta arbetshandikappade till del.

Budgetpropositionen

Regeringen har i budgetpropositionen angivit att antalet arbetstillfällen inom Samhall bör förbli oförändrat. Det skulle innebära att ett stort antal arbetshandikappade som idag köar för arbete men inte tas emot på den reguljära arbetsmarknaden också i fortsättningen ställs utanför rätten till egen försörjning.

Centerns förslag

Mot bakgrund av den arbetsmarknadssituation som råder för handikappade är det centerns uppfattning att det är nödvändigt att stärka insatserna för att bereda handikappade arbete.

Det finns då inte skäl att avstå från de möjligheter Samhall pekar på för att utnyttja företagsgruppens kapacitet fullt ut och därmed bereda fler handikappade arbete. Mot denna bakgrund är det angeläget att Samhallgruppen får öka antalet arbetstillfällen i enlighet med vad företaget bedömer sig ha kommersiella möjligheter till och vad som sägs i dess anslagsframställning.

Det innebär en ökning av det totala antalet bidragsberättigade timmar med 1,2 miljoner till totalt 32,6 miljoner timmar och motsvarar en utökning av antalet arbetstillfällen med 800.

Vid detta ökade timantal kan andelen statsbidrag räknat på lönesumman för arbetshandikappade sänkas från 111,2 till 109,9 procent.

Problemen att bereda arbetshandikappade arbete på den reguljära arbetsmarknaden är många och skiftande. Samhället kan dock ge ekonomiska förutsättningar och regler för olika former av stöd som stimulerar anställningar av arbetshandikappade inom såväl näringslivet som inom den offentliga sektorn. I dagsläget ställs dock många ambitiösa arbetsförmedlare och personal med goda möjligheter att arbetsträna handikappade till slut inför problemet att inte kunna skaffa fram lämpliga arbetsplatser. För en person med ett arbetshandikapp kan arbetsvägledare gå ut på olika företag och försöka diskutera en anställning för denna person. Den arbetshandikappade kan ofta inledningsvis inte göra en fullgod arbetsinsats och arbetsgivaren är då intresserad av ett visst ekonomiskt stöd för att kompensera handikappet.

Nuvarande regler innebär att ett s k *introduktionsbidrag* kan lämnas med 90% utav lönekostnaden under 6 månader. Detta är att se som en ömsesidig prövning för den sökande och arbetsgivaren. Antalet introduktionsbidragsplatser är kvoterade till länen och svårigheter finns att få pengarna att räcka till för att tillgodose behovet. Vi anser att de begränsningar som nu finns av antalet introduktionsbidrag för anställning inom affärsverk, kommunala arbetsgivare, organisationer och näringsliv måste upphöra.

Lönebidrag

Det finns för två former av lönebidrag. De vanliga lönebidragen för företag är 50% för år 1 och 2; sedan trappas bidraget ner till 25% för år 3 och 4 och provas sedan fortsättningsvis. För personer med svårare handikapp finns s k särskilt lönebidrag som är 90% år 1 och 50% år 2, 3 och 4 och sedan diskuteras procentsatsen vid förlängning. De särskilda lönebidragen, dvs det högre bidraget är också beräknat i antal och räcker inte till alla personer som nu är aktuella. Erfarenhetsmässigt är det mycket lättare att bereda en arbetshandikappad person arbete på ett litet än ett större företag. Men när personen varit anställd under en viss period och lönebidraget trappas ner till 25% så har ofta det lilla företaget ingen möjlighet att behålla den handikappade. Enligt centerns mening skulle dessa lönebidrag vara mer flexibla och kunna beräknas utifrån den arbetsinsats som den handikappade gör i ett mer flexibelt system.

Ungdomslag för arbetshandikappade upp till 25 års ålder

I budgetpropositionen aviseras en proposition om särskilda ungdomsåtgärder. AMS har föreslagit ett slopande av ungdomslagsplatserna, vilka föreslås ersättas med inskolningsplatser. Detta förslag är i enlighet med vad vi från centern tidigare föreslagit. Det kan dock ifrågasättas om ungdomslagsplatserna tills vidare skall slopas för arbetshandikappade. Vi anser att ungdomslagen tills vidare bör bibehållas och åldersgränsen bör höjas till 25 år för handikappade ungdomar. Detta bör dock understrykas att ungdomslagsplatser främst bör utnyttjas om övriga insatser att ge den handikappade arbete inte lyckats.

Den nu pågående försöksverksamheten genom AMS som bidrivs i vissa län med utökad kontakt mellan skolan och arbetslivet har visat sig effektiv och bör nu permanentas i en regelmässig tidig kontakt och vid fler tillfällen under skolgången. Exempel från Älvsborgs län visar att t ex förtidspension vid flera fall inte behövt användas utan fortsatt utbildning med ökade möjligheter till arbete har blivit ett möjligt alternativ.

Ekonomiska konsekvenser

Vi föreslår att AMS erhåller en ram utöver regeringens förslag för lönebidragsanställningar inom näringslivet, organisationer och den kommunala sektorn. Vårt förslag innebär att över ca 2000 arbetshandikappade fler kan få arbete i jämförelse med regeringens förslag. Vi anser dock att motsvarande vinster uppkommer på grund av färre sjukskrivna, mindre arbetsskador och förtidspensionerade. Vi anser också att sjukvårdskostnaderna kommer att minska. I avvaktan på den av oss föreslagna samhällsekonomiska studien tillgodoräknar vi oss inte dessa vinster i vårt budgetalternativ.

Hemställan

Med hänvisning till ovan anförda hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär en samhällsekonomisk studie kring effekterna av en arbetsgaranti för arbetshandikappade i enlighet med vad som anføres i motionen,
2. att riksdagen beslutar att verksamheten inom Samhall skall utökas med 800 arbetstillfällen under verksamhetsåret 1989/90 och för detta ändamål anslås 68 miljoner kr,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förändrade regler för introduktionsbidrag,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om större flexibilitet i lönebidragssystemet för arbetshandikappade,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ungdomslag för arbetshandikappade,
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om permanentning av den genom AMS bedrivna försöksverksamheten med kontakt skola-arbetsliv,
7. att riksdagen anvisar 100 000 000 kr för lönebidragsanställningar inom näringsliv, organisationer och den kommunala sektorn i enlighet med vad som anføres i motionen.

Stockholm den 25 januari 1989

Börje Hörnlund (c)

Per-Ola Eriksson (c)

Kersti Johansson (c)

Roland Larsson (c)

Ivar Franzén (c)